

MŮJ ŽIVOT V CUKROVARNICKÉM PRŮMYSLU – DÍL VII.

Od konce cukerní reformy do zrušení kvótové regulace výroby cukru v EU (2009–2017)

MY LIFE IN SUGAR INDUSTRY – PART VII:

FROM END OF SUGAR REFORM TO ABOLITION OF SUGAR PRODUCTION QUOTAS IN EU (2009–2017)

Oldřich Reinberg

Po ukončení restrukturalizace cukerního pořádku nařízeného Evropskou unií v letech 2006–2009 nastalo období stabilizace pěstování řepy a výroby cukru jak u nás, tak v jednotlivých státech EU. Jak již bylo uvedeno v minulém dílu, reforma se dotkla některých států přímo drasticky (tam, kde majitelé rozhodli o ukončení, popřípadě velkém snížení výroby) a některých méně. Česká republika patřila ukončením provozu společnosti Eastern Sugar v jeho třech cukrovarech Hrochův Týnec, Němčice na Hané a Kojetín k zemím více postiženým. Přišli jsme o výrobní kvótu ve výši 100 tis. t (což bylo okolo 25 % výroby) a téměř o 15 tis. ha osevních ploch řepy. Všechny tři cukrovary musely být beze zbytku zbourány. V zemi tak zůstalo sedm cukrovarů, jejichž výrobní kvóta cukru zůstala ve stejné výši, u některých se naopak mírně zvýšila o využitou možnost nákupu dodatečné kvóty. Zpracovatelská kapacita zbylých cukrovarů stoupla na necelých 40 tis. t řepy za den. V naší společnosti Tereos TTD se nám podařilo v letech 2009–2010 zvýšit zpracovatelskou kapacitu cukrovaru v Českém Meziříčí o 38 % na 8 tis. t řepy za den a v cukrovaru Dobrovice bylo dosaženo kapacity téměř 15 tis. t řepy denně. Cukrovar Litovel zvýšil svou zpracovatelskou kapacitu o 21 %. Tyto údaje svědčí o neutuchající vůli českých cukrovarů a jejich majitelů nejenom pokračovat dál i po tvrdé

reformě, ale své řemeslo nadále budovat a rozvíjet. Potvrzením toho jsou postupně realizované investice ve všech cukrovarech (cukerní síla, čistírny odpadních vod, nové technologické celky atd.).

V Evropské unii došlo k uzavření téměř 80 cukrovarů a výroba cukru byla reformou snížena na 14–17 mil. t. Stala se tak ve výrobě cukru nesoběstačnou a závislou na dovozech.

Lihovar Dobrovice

V roce 2007 však byla v EU na základě zpřísnění pravidel životního prostředí, a to zejména v oblasti snižování emisí oxidu uhličitého, zavedena povinnost přimíchávání obnovitelných zdrojů energie do fosilních pohonných hmot. Biolihi (ethanolu vyrobeného ze zemědělských komodit cukrové řepy, obilí a cukrové třtiny) do benzínu, u nafty to byl metylester řepkového oleje (MEŘO). Zpočátku byla povinnost přimíchávat 2 %, později byla navýšena až na 5 % u benzínu a 7 % u nafty. Principem úspory byla takzvaná udržitelnost obnovitelných zdrojů paliv, která byla vyjádřena množstvím absorbovaného CO₂ z atmosféry v průběhu vegetace cukrové řepy. U bioetanolu z cukrové řepy je udržitelnost větší než 80 %. Přimíchávání bioetanolu do benzínu

Obr. 1. Dobrovický lihovar Agroetanol TTD – slavnostní uvedení paliva E85 na český trh (9. 12. 2008)

tak umožnilo výrobcům a distributorům fosilních pohonných hmot plnit náročné požadavky na snižování emisí CO₂. Vyspělé řepářské země s konkurenceschopnými cukrovary využily této možnosti a začaly stavět velké lihovary přímo vedle cukrovarů. Mohly tak vyrábět biolih přímo ze řepy, potažmo ze surové cukrové šťávy a odpadní melasy. Byla to vlastně částečná kompenzace reformou sníženého množství řepy a výroby cukru pro výrobu obnovitelného zdroje pohonných hmot.

Uvědomil jsem si, že i náš cukrovar v Dobrovici má dobré předpoklady k výstavbě lihovaru a výrobě obnovitelného biolihu. Má dostatečnou zpracovatelskou kapacitu, má dostatek základní suroviny, prostory pro výstavbu a totožnou legislativu s EU obsahující povinné přimíchávání. Rizika pro finančně náročnou investici nebyla tedy velká. Vzpomínám si, že určitým problémem bylo přesvědčit akcionáře z pohledu dostatku základní suroviny, tedy řepy a melasy. Nešlo pouze o plánovaný lihovar v Dobrovici, ale také o naše další lihovary v Chrudimi a v Kojetíně. Pod hlavičkou Agroetanol TTD se nám podařilo nákladem téměř 1,5 mld. Kč vybudovat velký průmyslový lihovar s roční kapacitou až 1 mil. hl ethanolu. Spolu s ním byla vybudována i čistička lihovarnických výpalků, která kromě čištění výpalků a technologické cukrovarské vody ještě vyrábí obnovitelný biometan, který je spalován v kotelně cukrovaru, čímž dochází až k 10 % ní úspoře nakupovaného zemního plynu. Jako další součást lihovaru se nám podařilo vybudovat i výrobu samostatné automobilové pohonné směsi E85 (ethanol 85). Její složení bylo 85 % ethanolu a 15 % klasického automobilového benzinu. Tato pohonná směs mohla být používána tzv. flex fuel automobily, které měly provedeny nepatrné úpravy motoru. Osobně jsem si v té době zakoupil služební vůz Volvo S 80, které bylo vybaveno flex fuel motorem. Vůz měl výrazně nižší emise CO₂, neboť palivo bylo vyrobeno z řepy, mohl jsem libovolně tankovat benzin i palivo E85. Palivo E85 má vyšší oktanové číslo, takže vozidlo bylo živější, na druhou stranu spotřeba paliva byla o 10–15 % vyšší. Tato vozidla začaly vyrábět přední evropské automobilky včetně Škoda Auto. Po roce 2010 však došlo ke zrušení daňového zvýhodnění tohoto obnovitelného paliva a rozvoj těchto automobilů prakticky skončil, a to i přes výrazně nižší cenu oproti elektromobilům. I my jsme museli v této době ukončit distribuci tohoto paliva pro nezájem čerpacích stanic. Ale nadále jsme úspěšně dodávali a dodáváme výrobcům pohonných směsí bioetanol pro jeho blendování do benzinu.

Lihovar Dobrovice, první a největší průmyslový lihovar v Česku, byl slavnostně otevřen v roce 2006 za účasti státních i komunálních politiků. Od této doby lihovar pracuje nepřetržitě a díky jeho pracovníkům velmi úspěšně. I přes mnohá úskalí, které způsobily pozdější zásadní změny v legislativě, přinesl TTD mnoho výhod, které jsou úspěšně využívány. Největší výhodou je dosažení bezodpadové technologie výroby cukru a lihu v Dobrovici. Je zde příkladně využívána tzv. cirkulární ekonomika, kdy ze základní suroviny cukrové řepy, lze bezodpadově vyrobit několik výrobků. Jedná se o potraviny, kterými jsou cukr a pitný líh, krmiva ve formě čerstvých řepných řízků a granulovaných sušených řepných pelet a úlomků řepy, které vznikly jejím praním. Dále se jedná o hnojiva ve formě lisovaných vápenitých kalů a o lihovarnické výpalky bohaté na draslík a organické látky i obnovitelné zdroje energie v podobě biolihu a bioetanolu. Líh se vyrábí převážně z odpadu cukrovarské výroby, z melasy. Cukrovar i lihovar používají k výrobě tepla nakupovaný zemní plyn a v čistírně výpalků a v čistírně odpadních vod vyrobený biometan. Vyrobená pára slouží k technologickým náhřevům

Obr. 2. Dobrovický lihovar poškozený explozí (22. 9. 2015)

cukrovaru, vytápí lihovar a je také používána k vlastní výrobě elektrické energie. Úrodná zemina vypraná z řepy je po vysušení vrácena zemědělcům zpět na pole a vycištěná voda vrácena zpět do vodních toků. Vyrobený surový líh z dobrovického lihovaru je dle odbytových možností odvodňován a používán jako obnovitelná pohonná směs pro automobily a z druhé části dodáván do našich lihovarů v Chrudimi a Kojetíně, kde se rafinuje na další druhy lihu, především na pitný líh, dále pro použití v lékařství, kosmetice, nemrznoucí směsi pro automobily atd. V tzv. kovidové době byla naše společnost jedním z prvních výrobců dezinfekce, kterou jsme dodávali především ve větších balení do nemocnic a zdravotnických zařízení.

Umístění cukrovaru a lihovaru tzv. na jednom dvoře nám umožnilo využívat mnoho synergií – zejména personální, energetické, dopravní, obchodní atd. Naše společnost se tak stala vedle výroby cukru i největším výrobcem lihu v Česku.

V tomto seriálu se snažím popisovat můj profesní život takový, jaký byl, plný úspěchů i zklamání, plný radostných a zároveň smutných událostí. Nerad vzpomínám na pracovní úrazy, které patřily k těm nejhorším událostem v mém životě. Jedno z největších pracovních neštěstí jsem prožil právě v lihovaru Dobrovice 22. září 2015, to datum nezapomenu do konce života, kdy došlo v lihovaru k výbuchu nahromaděných plynů. Exploze byla silná a došlo k rozmetání technologie do okolí. Zraněno bylo 14 pracovníků, našich zaměstnanců, kteří v plánované odstávce prováděli údržbu zařízení. Dva pracovníci byli zraněni těžce a byli transportováni vrtulníky do nemocnic, jeden z nich skončil v invalidním důchodu. Ostatní se po vyléčení vrátili do práce. Osobně jsem na místě pomáhal vyprošťovat zraněné a předávat je zdravotníkům. Vzniklý požár likvidovalo 50 hasičů, zraněné odvážely sanitní vozy a na místě byla policie. Následovalo vyšetřování policie a bezpečnostní inspekce, které zjistilo příčinu neštěstí v porušení technologických a bezpečnostních předpisů jednoho z řídicích pracovníků lihovaru, který byl propuštěn, následně obviněn a potrestán. S kolegy jsem navštívil rodiny nejvíce zraněných, došlo k vyrovnání všech závazků a finančních kompenzací naší společnosti vůči zraněným. I když všechno už vrátit nešlo. Tato událost vedla k výraznému zpřísnění bezpečnostních opatření, zejména v oblasti rozhodování řídicích pracovníků o pracovních postupech.

Lihovar byl v následujících šesti měsících opraven nákladem 200 mil. Kč, které díky dobrému pojištění platilo konsorcium evropských pojišťoven. Pro jednání s představiteli pojišťoven a celkového řízení opravy jsem stanovil speciální tým pracovníků, který odvedl vynikající práci. Jmenovat zde musím Ing. Libora Gracla, který úspěšně řídil veškeré práce vedoucí k znovuzahájení činnosti lihovaru ve stanovených termínech. Díky tomu a díky pomoci Lihovaru ve Vrdech nebyly škody způsobené výpadky v dodávkách lihu velké.

Obr. 3. Dobrovická muzea – z rekonstrukce historických budov a ze slavnostního otevření muzeí (22. 5. 2010)

Dobrovická muzea

Další velkou událostí z tohoto období, na kterou jsem právem hrdý, je výstavba Dobrovických muzeí. Ta byla zřízena v letech 2008 a 2010 a pro jejich výstavbu byl použit tzv. hospodářský dvůr, který sloužil jako hospodářské zázemí Dobrovického zámku. Byl to soubor historických budov ze 16. století, které byly postaveny převážně v renesančním slohu. Dvůr patřil za totality městu, které zde mělo umístěny Technické služby města Dobrovice. Po vybudování vlastního provozu byly technické služby přestěhovány a budovy chátraly. Jedna z budov byla obydlena občany romské národnosti, kteří značnou měrou chátrání urychlovali. Později se nám podařilo těmto občanům zabezpečit vhodnější ubytování a budova byla uvolněna pro budoucí záměry. V historii tyto budovy sloužily pravděpodobně jako stáje, sýpka, stodola a ovčín. V roce 2006 jsme od města tento hospodářský dvůr odkoupili za cenu 10 mil. Kč s cílem jeho budoucího zvelebení. Stav a vzhled těchto budov nebyl důstojným protějškem našeho cukrovaru a zámku, který byl již v té době opraven a pracovalo v něm vedení celé společnosti. Z finančních důvodů jsme hledali možnost opravy a využití dvora s možností získání dotace pro tyto účely. Na Ministerstvu zemědělství ČR pracuje dlouhá léta v oddělení polních komodit cukrovarnický odborník Ing. Daniel Froněk. Znáám ho velmi dobře a dlouhá léta jsem s ním spolupracoval. Je to člověk, který dle mého názoru na ministerstvu nejvíce rozumí cukrovarnictví a cukrové řepě, dobře zná cukrovary i cukrovarníky a mnoho pěstitelů cukrové řepy. Je to člověk odborně zdatný, vstřícný a ze své pozice na ministerstvu se vždy snažil našemu odvětví pomáhat. O jeho lásce k cukrovarnictví svědčí i jeho soukromý koníček, kterým je historie cukrovarnictví i jednotlivých cukrovarů, ať stále funkčních nebo i těch, které svou činnost ukončily. Nešlo pouze o psané historické zajímavosti, ale také o sbírání historických artefaktů z uzavřených cukrovarů, které zachraňoval. Shromažďoval je na různých místech, což nebylo jednoduché, protože se jednalo i o poměrně rozměrná zařízení (části odstředivek, řezaček, výtahů, difuzérů, toboganových dopravníků atd.). Tehdy jsme se dohodli o možnosti skladovat tyto exponáty u nás v Dobrovinci. A potom se sešly dvě věci, a to možnost využít hospodářský dvůr na vybudování cukrovarnického muzea s využitím exponátů Ing. Froňky s jedinečnou příležitostí opravit hospodářské budovy a blízké okolí. Zbývalo vyřešit dvě „maličkosti“, a to zabezpečit financování a získat povolení akcionářů k této investici. Pro podporu získání dotace byla založena Obecně prospěšná společnost Dobrovická muzea, jejímiž členy bylo TTD a město Dobrovice. V té době byl starostou města Mgr. Josef Hrobník, který celý projekt od samého začátku velmi podporoval a velkou měrou se zasloužil o získání finanční dotace z Regionálního operačního programu (ROP). Ing. Martin Kolář, v té době můj spolupracovník a dnes generální ředitel společnosti, zabezpečil vypracování žádosti o dotaci, která byla ve výši 175 mil. Kč ROPem schválena. Po získání této dotace jsem zároveň dostal souhlas s vybudováním muzea i od našich francouzských akcionářů. A nejen to, získal jsem i povolení opravit přilehlý dům, který nebyl součástí projektu, za náklady Tereos TTD ve výši 25 mil. Kč. Budova je dnes využívána jako školicí a administrativní centrum společnosti. Výstavbu realizoval na základě výběrového řízení Metrostav Praha pod odborným řízením Ing. Havlíka z naší společnosti. Dílo se podařilo, celý objekt byl opraven pod dohledem úředníků z Památkové péče a mohl se začít využívat. Objekt byl už zpočátku nazván

Dobrovická muzea, podařilo se přijmout malý, ale motivovaný kolektiv pracovníků, který pod vedením ředitelky Ing. Lídy Radkové instaloval pod dohledem Ing. Froňka jeho a další získané exponáty. Dnes je ředitelkou Ing. Hana Hlaváčová, která posunula význam i celkovou činnost muzeí ještě dále. Muzeum slouží odborné i laické veřejnosti, dětem i dospělým, jednotlivcům i zájezdům. Spolupracuje s dalšími muzei v ČR včetně Národního muzea a Národního zemědělského muzea v Praze. Udržuje i mezinárodní kontakty, především s muzei v Berlíně a v Polsku. V letošním roce naše Muzeum cukrovarnictví, lihovarnictví, řepářství a města Dobrovice funguje již 16 let a za tu dobu ho navštívilo téměř 300 tisíc návštěvníků. Muzeum neslouží pouze jako výstava historických exponátů z uvedených oborů a historie města, ale nabízí i další programy, např. edukační programy pro studenty a žáky základních a mateřských škol, poskytuje prostory pro pořádání častých kulturních akcí, jeho velký sál je využíván pro veřejné i firemní akce a výstavy. Osobně si vážím muzeí pro schopnost ukazovat veřejnosti slavnou historii a význam cukrovarnictví v českých zemích a nadále šířit osvětu a životaschopnost tohoto odvětví.

Omlouvám se čtenářům, že jsem se v tomto dílu seriálu věnoval o trochu více lihovaru a muzeu než cukrovarnictví. Ale v mém životě mají tyto stavby velký význam. Obě jsou spojeny s cukrovarnictvím a obě velmi dobře fungují. Výstavba lihovaru skvěle rozšířila a diversifikovala cukrovarskou výrobu, umožnila řešit energetické zdroje výrobou obnovitelných zdrojů energie ve formě bioetanolu a biometanu a umožnila diverzifikovat finanční náklady.

Výstavba muzeí a jejich význam vysoce překročil má očekávání. V mé hlavě to byl zpočátku jen prostý záměr opravit ošklivé a zdevastované budovy z 16. století. Dnes jsou naše muzea multifunkčním zařízením, které poskytuje informace, osvětu i vzdělání a jsou okrasou Dobrovice. Jsou šířitelem našeho řemesla a umístěna vedle největšího cukrovaru v ČR, což umožňuje pro návštěvníky kromě návštěvy muzeí i exkurze přímo do cukrovaru.

Ke konci kvótového režimu

Provoz společnosti Tereos TTD dále probíhal až do roku 2017 bez větších problémů, využíval získané produkční kvóty cukru, exportoval cukr i líh, rozumně investoval a investiční zařízení využíval ke zvyšování efektivity výroby a řešení problémů. Dobře jsme se naučili využívat synergie, které jsme získali výstavbou největšího lihovaru v ČR. Výsledkem byla stabilizace naší společnosti Tereos TTD nejen v Česku, ale i v Evropě. Zároveň jsme se v tomto období připravovali na ukončení regulace trhu s cukrem prostřednictvím produkčních cukerních kvót. Už v roce 2013 bylo v Bruselu Radou ministrů rozhodnuto o zrušení tržního pořádku s cukrem. Nejprve se hovořilo o roce 2015, potom o roce 2020 a nakonec bylo přijato kompromisní řešení 30. září 2017. Věděli jsme, že nastanou velké změny, které evropské cukrovarnictví velmi ovlivní. Uvědomoval jsem si však jednu velkou výhodu. Pro staré země EU15 byl regulovaný systém zrušen po dlouhých 50 letech. Celých 50 let užívaly tyto země výhody, které jim systém zaručoval. My jsme je využívali pouze 13 let, od vstupu do EU v roce 2004. Tedy nepoměrně kratší dobu. Na rozdíl od starých zemí jsme tak úplně nezapomněli, co to je tvrdé liberální prostředí, nízké ceny cukru a ostrá konkurence mezi výrobci. Tato vzpomínka nás nutila dobře se na nové prostředí připravit a k tomu využít naše zkušenosti z těžkých let 1990–2004. Ale o tom až příště.